

Asia: VN/14302/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esityksestä

Kiitos tilaisuudesta lausua hallituksen esitykseksi uudeksi ilmastolaiksi!

Pidän ilmastolain uudistusta hyvin perusteltuna. Ennen kaikkea pidän sitä tarpeellisena, jotta ilmastopolitiikan ennakoitavuus ja ylivaalikautisuus toteutuisi. Lisäksi suurin osa ilmastomuutoksen hillinnän ja siihen sopeutumisen kannalta oleellista lainsäädäntöä tehdään muilla sektoreilla, joten ilmastovaikutusten arviointi ja ilmastosuunnitelmien velvoittavuus ovat tärkeitä sille, että voitaisiin edistää ilmastomuutoksen hillintää vaikuttamalla muuhun kuin ilmastolainsäädäntöön.

Hallituksen esityksessä ilmastolaiksi on monia erinomaisia tavoitteita. Konkreettisten ilmastotavoitteiden asettaminen edistää ennakoitavuutta ja ylivaalikautisuutta. Maankäyttösektorin sisällyttäminen ilmastolain mukaiseen suunnittelujärjestelmään on todennäköisesti omiaan vahvistamaan ilmastolain ohjausvaikutusta. Hallituksen esityksessä ilmastolain uudistukseen on tuotu mukaan myös tärkeitä uusia asioita, kuten kuntien rooli ilmastopolitiikan toimijoina sekä ilmastotoimien oikeudenmukaisuuden varmistaminen.

Vaikka uuden ilmastolain tavoitteet ovatkin erinomaisia, samoin kuin monet hallituksen esityksessä esitetyt keinot, uudistusta ei ehkä voida pitää kovinkaan kattavana kokonaisuudistuksena, kun esimerkiksi kuntien veloitteet jäävät periaatteelliselle tasolle eikä uudistus puutu esimerkiksi ympäristönsuojelulain mahdollisuuksiin vaikuttaa kasvihuonekaasupäästöihin. Näin uudistettavaa jäänee tämänkin uudistuksen jälkeen.

Hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

On hyvä, että päästövähennystavoitteita on asetettu vuosille 2030 ja 2040.

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämisvelvoite (5 §)

Valtion ja kuntien viranomaisten edistämisvelvoite on edistysaskel ilmastolaissa. Suuri osa ilmastoa koskevista päätöksistä tehdään muiden sektoreiden politiikkaa valmisteltaessa. Edistämisvelvoite on kuitenkin muotoiltu varsin väljästi, varsinkin kuntien viranomaisten osalta. Todennäköisesti tulevaisuudessa on tarpeen muotoilla nämä lainkohdat vahvemmin niin, että viranomaiset saavat näistä ohjausta myös niissä tilanteissa, jossa niihin kohdistuu eri velvoitteista juontuvia ristiriitaisia paineita.

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

On hyvä, että maankäyttösektori otetaan mukaan suunnittelujärjestelmään. Toivottavasti tämä lisää maankäyttösektorin ohjausta, jossa olisi kehittämistarpeita.

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

On hyvä, että ilmastopolitiikan seuranta tiivistetään ja vahvistetaan.

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

On hyvä, että alkuperäiskansojen roolia ilmastopolitiikassa vahvistetaan.

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

Suomen Ilmastopaneeli on osoittanut tarpeellisuutensa puolueettomana, tiedeperusteisena asiantuntijaelimenä. On tärkeää, että sen tuleva rooli varmistetaan ilmastolain uudistuksessa.

Muutoksenhaku (22 §)

-

Esityksen vaikutukset

-

Muita huomioita

Esitettyjen lisäksi tulisi mielestäni myös harkita seuraavien UUSILMA-hankkeen tutkimien keinojen sisällyttämistä ilmastolain uudistukseen:

Sitovat päästöbudjetit viestisivät halutusta kehityksestä ja mahdollistaisivat seurannan. Ne voisivat täydentää nykyistä järjestelmää, jossa on erikseen asetettu päästötavoitteet taakanjakosektorille ja tavoite varmistaa, ettei maankäyttösektorista muodostu laskennallisia lisäpäästöjä. Sitovat päästöbudjetit eivät kuitenkaan vähentäisi sen hallituksen esityksessä mukana olevan ehdotuksen tarpeellisuutta, että maankäyttösektori otettaisiin mukaan ilmastosuunnitelmiin.

Oikeudenmukaisesta siirtymästä mainitaan hallituksen esityksessä periaatetasolla. Periaate on tärkeä, koska ilmastomuutoksen vastainen taistelu vaatii kaikkien osallisuutta. Olen samaa mieltä hallituksen esityksen kanssa siitä, että oikeudenmukaisuuden huomioon ottaminen edellyttää osaamisen kehittämistä ministeriöissä. Oikeudenmukaisuus ei mielestäni toteudu riittävästi pelkästään kansalaisten kuulemista lisäämällä, vaan tarvitaan myös vaikutusarviointeja ja erilaisten ohjauskeinojen vaihtoehtoisten toteutustapojen arviointia oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Esimerkiksi vähähiilisten investointien investointitukien vaihtoehtona tulisi tarkastella myös valtion korkotuettua rahoitusta, joka mahdollistaisi investoinnit myös niille, joilla ei ole vaadittavaa alkupääomaa. Lisäksi ilmastomuutoksen ja esimerkiksi energiamurroksen tulisi olla läpikäyviä teemoja, kun valmistellaan esimerkiksi alue-, koulutus- ja elinkeinopolitiikkaa.

Vaikka kansalaisten kuuleminen ei sinänsä takaa politiikan oikeudenmukaisuutta, voitaisiin myös harkita kansalaisten Ilmastopaneelin perustamista, jotta kansalaiset saataisiin mukaan keskustelemaan järkevästi ja punnitusti ilmastopolitiikasta ja oikeudenmukaisesta siirtymästä. Tässä olisi syytä kerätä tarkempia tietoja erityisesti Ranskassa saaduista kokemuksista, jossa ilmastopaneeli oli merkittävä vaste kansalaisten protesteille ja sai osakseen laajasti huomiota kansalaisten keskuudessa.

Hallituksen esityksessä lain 5 §:ään sisällytettäisiin kunnille uusi tehtävä edistää mahdollisuuksien mukaan lain tavoitteiden toteutumista ottaen huomioon paikalliset olosuhteet. Tämä on hyvä lisäys, koska kunnat todella vaikuttavat ilmastopolitiikkaan monin tavoin ja monet kunnat ovat asettaneet kunnianhimoisia päästövähennystavoitteita. Koska kuntien tehtävä on hallituksen esityksessä määritelty hyvin väljästi, ei ole selvää, vaikuttaisiko ilmastolain uudistus tosiasiallisesti kuntien päätöksentekoon. Pitäisin parempana harkita, kuten UUSILMA-hankkeessa todetaan, että lakiin kirjattaisiin velvoite kunnille asettaa päästötavoite. Tämä varmistaisi, että kuntasektori saadaan entistä laajemmin mukaan ilmastotyöhön. Kunnianhimoiset ilmastotavoitteet voitaisiin ottaa huomioon ohjattaessa kuntien ilmastotyön rahoitusta, joka tähän asti on ollut varsin monikanavaista eikä aina kovinkaan johdonmukaista. Suunnitelmallinen ilmastotyö voi myös tuoda huomattavia taloudellisia hyötyjä kunnille, joten en pitäisi sitä liiallisena rasitteena kuntataloudelle.

Ilmastokriisistä uutisoidaan aivan eri tavalla kuin esimerkiksi koronakriisistä, jossa tartuntaluvuista raportoidaan päivittäin pääuutisissa. Osin mediasta johtuu, että kansalaisten ilmastotietoisuus ja –tietämys ei aina ole aivan ajan tasalla. Siksi pitäisi harkitseminen arvoisena myös UUSILMA-hankkeen ehdotusta perustaa ilmastotilannehuone, joka seuraa päästökehitystä sekä ilmastomuutoksen vaikutuksia lähes reaaliajassa.

Heiskanen Eva-Karin
Helsingin yliopisto, Kuluttajatutkimuskeskus